

УДК 338.485:341.31 (477.44)
DOI: 10.37128/2411-4413-2024-2-3

**РЕГІОНАЛЬНІ
ОСОБЛИВОСТІ
ПЕРЕТИНУ ЕКО- І
СІЛЬСЬКОГО
ТУРИЗМУ
ВІННИЧЧИНИ ПІД
ЧАС ВОЄННОГО
СТАНУ**

СТАВСЬКА Ю.В.,
*кандидат економічних наук,
завідувачка кафедри бізнесу та сфери
обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет*

ЯРОШИНСЬКИЙ Р.Є.,
*магістр з освітніх педагогічних наук,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
(м. Вінниця)*

У статті досліджено туристичний потенціал Вінницької області й визначено, що регіон має значний природно-рекреаційний потенціал для розвитку екологічного і сільського туризму. Встановлено, що розвиток цих видів туризму обумовлений зростанням попиту на внутрішній туризм внаслідок війни в Україні. Тому основними споживачами послуг еко- і сільського туризму на Вінниччині є внутрішньо переміщені особи, а також поціновувачі українських народних традицій через привабливість природи, її екологічність і сільський спосіб життя.

Досліджено нормативно-правові документи регулювання сільського туризму, зокрема Стратегію регіонального розвитку Вінницької області до 2027 року, а також основні напрями діяльності громадської організації «Вінницький обласний осередок Спільки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні». Вивчено туристичний маршрут Camino Podolico або Шлях Святого Якова, який охоплює два регіони – Хмельницький та Вінницький. З'ясовано, що цей проект є унікальною можливістю наповнитися враженнями від знайомства з самотніми пам'ятками, звичаями і традиціями, а також природними особливостями Поділля.

Проаналізовано визначні місцевості Вінниччини, село Буша Ямпільського району, на території якого розташовано видатні пам'ятки археології та архітектури славнозвісного бушанського рельєфу (витесаного з каменю у Скельному храмі руками наших предків) і залишків бушанської фортеці – кам'яної вежі, Гайдамацький яр, залишки багатоярусних поселень трипільської, черняхівської, пеньківської та скіфської культур, середньовічне кладовище. Також описано можливості Могилів-Подільського, Барського і Вінницького районів щодо розвитку й перетину еко- і сільського туризму у воєнний час.

У публікації за допомогою SWOT-аналізу наведено сильні й слабкі сторони, можливості, а також загрози розвитку еко- і сільського туризму Вінниччини. З'ясовано, що поєднання еко- і сільського туризму є необхідною умовою економічного розвитку сільських територій, а сільський відпочинок має посилити екологічну свідомість туристів для збереження навколишнього середовища.

Ключові слова: екологічний туризм, сільський туризм, природно-рекреаційні ресурси Вінниччини, сільська садиба, туристичний маршрут, внутрішній туризм.

Табл.: 2. Рис.: 1. Літ.: 11.

**REGIONAL FEATURES OF THE INTERSECTION OF ECO- AND RURAL
TOURISM IN VINNYCHCHYNA DURING MARITAL STATE**

STAVSKA Uliya,
Candidate of Economical Sciences,

*Head of the Department of Business and Service Areas,
Vinnytsia National Agrarian University*

*YAROSHYNSKYI Roman,
Master of Educational, Pedagogical Sciences,
Vinnytsia State Pedagogical University of Mykhailo Kotsiubynskyi
(Vinnytsia)*

The article examines the tourist potential of the Vinnytsia region and determines that the region has significant natural and recreational potential for the development of ecological and rural tourism. It has been established that the development of these types of tourism is due to the increase in demand for domestic tourism as a result of the war in Ukraine. Therefore, the main consumers of eco- and rural tourism services in Vinnytsia region are internally displaced persons, as well as connoisseurs of Ukrainian folk traditions due to the attractiveness of the nature, its environmental friendliness and rural lifestyle.

Regulatory and legal documents regulating rural tourism, namely the Regional Development Strategy of the Vinnytsia Region until 2027, as well as the main directions of activity of the public organization «Vinnytsia Regional Branch of the Association for the Promotion of the Development of Rural Green Tourism in Ukraine» were studied. The tourist route Camino Podolico or St. Jacob's Way, which covers two regions of Khmelnytskyi and Vinnytsia, was studied. It was found that this project is a unique opportunity to gain impressions from getting to know the unique sights, customs and traditions and natural features of Podillia.

The significant areas of Vinnytsia region, the village of Busha of the Yampil district, on the territory of which there are outstanding monuments of the archaeology and architecture of the famous Bushan relief (carved out of stone in the Rock Temple by the hands of our glorious ancestors) and the remains of the Bushan fortress – a stone tower, the Haydamatskyi ravine, the remains of multi-layered settlements of Trypillia, Chernyakhiv, Penkiv and Scythian cultures, a medieval cemetery. The possibilities of Mogilev-Podilskyi, Barskyi and Vinnytsia districts regarding the development and intersection of eco- and rural tourism in wartime are also described.

In the article, with the help of a SWOT analysis, the strengths and weaknesses, opportunities and threats of the development of eco- and rural tourism in Vinnytsia are given. It was found that the combination of eco- and rural tourism is a necessary condition for the economic development of rural areas, and rural recreation should strengthen the ecological awareness of tourists in order to preserve the environment.

Key words: ecological tourism, rural tourism, natural and recreational resources of Vinnytsia, rural estate, tourist route, domestic tourism.

Tabl.: 2. Fig.: 1. Ref: 11.

Постановка проблеми. Важкий соціально-економічний та воєнний стан в Україні мають значний вплив на туристичну сферу і сільський туризм зокрема. Саме тому регіони держави, на яких не відбуваються бойові дії, стають ключовими гравцями у цих процесах, оскільки несуть не лише економічне навантаження, але й виконують важливі соціальні й екологічні функції. До таких регіонів належить і Вінницький, у якому зосереджено чималий потенціал для розвитку як екологічного, так і сільського туризму. Перетин еко- і сільського туризму відбувається завдяки вигідному поєднанню та доповненню, яке проявляється у соціальній функції, до якої належать забезпечення відпочинку й відновлення сил туристів, створення зайнятості для населення та підтримання добросусідських відносин між народами й країнами;

а також екологічній функції, яка передбачає збереження природи. Зростання екологічної свідомості у туристів і підприємців може призвести до створення сталого туристичного середовища й підтримки збалансованого використання природних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики перетину еко- і сільського туризму відображено у працях таких українських вчених, як І. Дидів [3], А. Калько [6], Н. Корж [7], О. Табенська [9] і В. Церклевич [10].

Проте не вистачає досліджень із врахування регіональних особливостей природно-рекреаційного потенціалу території, історико-культурної спадщини Вінниччини. Під час воєнного стану в країні внутрішній туризм є найбільш поширеним і доступним, тому потребує більш детального вивчення.

Формулювання цілей статті. Метою написання публікації є дослідження потенціалу сільських громад Вінницької області й виявлення перспектив розвитку еко- і сільського туризму на теренах цього регіону у воєнний час.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтенсивний розвиток екологічного туризму в Україні і на Вінниччині, зокрема, розпочався під час пандемії Covid-19, а війна його продовжила. Завдяки гарному географічному положенню Вінниччина багата на різноманітні природні й рекреаційні ресурси, які можна використовувати для розвитку екологічного туризму в сільських територіях, де розташовані садиби. Це означає розширення спектра господарської діяльності сільського населення, покращення інфраструктури місцевості, тобто поєднання сільського й екологічного туризму.

Посилення попиту на сільський та екотуризм у Вінницькому регіоні останнім часом зумовлено такими верствами населення як:

- вимушені переселенці, які віддають перевагу цьому способу відпочинку завдяки його доступності й екологічності;
- люди середнього віку, що проживають у великих містах (складають понад дві третини від загальної кількості туристів);
- корінні міські жителі, для яких такий вид відпочинку здається незвичайним й екзотичним;
- поціновувачі українських народних традицій завдяки наявним природним ресурсам, їхній екологічності й можливості знайомства із сільським побутом;
- туристи з низьким і середнім рівнем доходу завдяки доступній вартості послуг [7, с. 194].

Наразі у Вінницькій області приблизно 120 садиб надають послуги зеленого (екологічного) туризму [5], а близько 30 садиб пропонують сільський туризм. Вони забезпечують належні умови проживання для різних категорій туристів, передбачають сімейний відпочинок, надають послуги харчування з пріоритетною українською кухнею з використанням екологічно чистих продуктів із власних присадибних ділянок і господарств, а також цікаве проведення дозвілля з використанням різноманітних майстер-класів. Серед цих садиб дві мають третю (найвищу) категорію за системою категоризації сільських нічліжних баз «Українська гостинна садиба», а сім садиб мають базову категорію. Водночас, потрібно зауважити, що відбулось зростання якості й

розширення асортименту послуг, які надаються сільськими екосадибами.

Найактивніше еко- і сільський туризм розвинуті на території таких міських громад як: Вінницька, Немирівська, Барська, Гайсинська, Шаргородська, Могилів-Подільська [8].

Для підтримки і розвитку сільського туризму в регіоні функціонує громадська організація «Вінницький обласний осередок Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні». Її головними напрямками є: організація та проведення конференцій і тренінгів із впровадження інструментів туристичної діяльності на сільських територіях для представників місцевої влади, власникам сільських садиб і селянам, які будуть у них працювати; проведення систематичних консультацій для членів громадської організації щодо популяризації відпочинку в сільській місцевості, його переваг із наголосом на екологічності й безпечності цього виду туризму в умовах війни; організації та проведенні фестивалів на різну тематику, наприклад: «Борщик у глиняному горщику», «Фестиваль сала», «Свято Івана Купала» тощо; допомога у зверненні до державних і європейських громадських організацій для отримання фінансової підтримки на розвиток еко- і сільського туризму [8].

Нині розроблена й функціонує Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року, відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, серед пріоритетів якої – прискорення досягнення конкурентоспроможності й інноваційності як виробничих процесів, так і сфери обслуговування у регіоні на засадах розумної спеціалізації усіх галузей економіки. Впровадження смарт-спеціалізації дозволить розробити низку туристично-екскурсійних маршрутів і створити комфортні умови для відпочинку й цікавих подорожей, які б повністю задовольнили потреби найвимогливіших туристів. Для цього доцільним є популяризація туристично-рекреаційного потенціалу Вінниччини, зокрема й за допомогою смарттехнологій [8].

Реалізацією вказаної стратегії на рівні області займається комунальне підприємство «Офіс туризму Вінниця», який розпочав свою роботу у січні 2022 року напередодні війни. Протягом останніх двох років, не зважаючи на військові події в країні, ця організація активно займається розвитком туристичної привабливості Вінницького регіону. Зокрема, розробляє різноманітні туристичні маршрути по місту Вінниця та області, зокрема з використанням елементів еко- і сільського туризму, співпрацює з власниками агросадиб для зупинки у них туристів на відпочинок, розробляє різноманітні атракції та екскурсії тощо. Наприклад, у травні 2024 року було створено екскурсійний тур до маловідомого в Україні, але знаного на Вінниччині села Стіна Томашпільської громади, яке має надзвичайну природу, історію, а також приваблює туристів різноманітними майстеркласами.

Особлива увага в Стратегії розвитку туризму на Вінниччині приділяється активізації сталого розвитку внутрішнього і міжнародного (зовнішнього) туризму через ефективне використання рекреаційних ресурсів, об'єктів історико-культурної спадщини й забезпечення їхнього збереження та відтворення, а також розвиток екологічного і сільського туризму (табл. 1).

Аналіз стратегії регіонального розвитку Вінниччини на період до 2027 року в частині розвитку екотуристичної діяльності

<i>Регіон</i>	<i>Стратегічна ціль</i>	<i>Оперативна ціль</i>
Вінницька область	<p>Регіон сталого гуманітарного розвитку – це регіон, який прагне забезпечити стійкий розвиток у всіх аспектах життя своїх громадян, зокрема економічний, соціальний та екологічний аспекти. Для досягнення цієї мети необхідно впроваджувати низку заходів і стратегій.</p> <p>Основні напрями сталого гуманітарного розвитку.</p> <p>1. Економічний розвиток:</p> <ul style="list-style-type: none"> - створення робочих місць. Підтримка малого і середнього бізнесу, залучення інвестицій, розвиток місцевого виробництва; - інновації та технології. Інвестування у новітні технології та підтримка стартапів; - сільське господарство. Розвиток аграрного сектору економіки з використанням екологічно чистих технологій. <p>2. Соціальний розвиток:</p> <ul style="list-style-type: none"> - освіта і наука. Інвестування в освітню інфраструктуру, підтримка наукових досліджень, розвиток програм навчання протягом життя; - охорона здоров'я. Поліпшення доступу до медичних послуг, упровадження програм профілактики і здорового способу життя; - культура і спорт. Підтримка культурних і спортивних заходів, розвиток культурної інфраструктури. <p>3. Екологічний розвиток:</p> <ul style="list-style-type: none"> - збереження природних ресурсів. Ефективне управління природними ресурсами, збереження біорізноманіття; - екологічна освіта. Пропаганда екологічної свідомості серед населення; - чиста енергія. Використання відновлюваних джерел енергії, зменшення викидів парникових газів. <p>Стратегічні ініціативи:</p> <p>1. Місцеве управління та залучення громад:</p> <ul style="list-style-type: none"> - залучення громадян до процесу прийняття рішень; - підтримка місцевих ініціатив і громадських організацій. <p>2. Інфраструктура і транспорт:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвиток транспортної інфраструктури, що забезпечує доступність й екологічність; - інвестиції у модернізацію житлово-комунальних послуг. <p>3. Партнерство та співпраця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - співпраця з міжнародними організаціями, залучення грантів і технічної допомоги; - партнерство між приватним сектором, державними установами й громадськими організаціями. <p>Приклади реалізації сталого розвитку у Вінницькій області – це впровадження проектів з енергоефективності, розвиток агротуризму, підтримка місцевих культурних ініціатив</p>	<p>Розвиток туризму і збереження культурної спадщини, що є важливими аспектами для будь-якого регіону, зокрема й для Вінниччини. Основні кроки й ініціативи, які можуть сприяти цьому процесу.</p> <p>1. Розвиток туризму на Вінниччині:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) інфраструктура і транспорт. Поліпшення транспортної доступності й інфраструктури є ключовим моментом. Сюди належить оновлення доріг, створення сучасних туристичних об'єктів і покращення громадського транспорту; 2) розвиток готельного бізнесу. Важливо забезпечити різноманітні варіанти проживання для туристів – від готелів високого класу до хостелів і агротуристичних комплексів; 3) промоція та маркетинг. Активне просування регіону як туристичного напрямку через соціальні мережі, туристичні ярмарки, співпраця з туроператорами й організація промо-турів для журналістів і блогерів; 4) розробка турів та екскурсій. Створення тематичних екскурсій і турів, до яких належать історичні, культурні й природні пам'ятки. Наприклад, тури по замках і палацах Вінниччини, відвідування музеїв і етнографічних комплексів. <p>2. Збереження та поширення культурної спадщини:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) реставрація та консервація. Проведення реставраційних робіт на історичних і культурних пам'ятках. Забезпечення їхнього належного стану для майбутніх поколінь; 2) музеї та виставки. Створення нових музеїв і оновлення існуючих експозицій для залучення туристів. Організація тематичних виставок і культурних заходів; 3) освітні програми. Проведення освітніх програм для місцевих жителів і туристів, спрямованих на підвищення обізнаності про культурну спадщину регіону; 4) співпраця з громадами. Залучення місцевих громад до збереження культурної спадщини через створення громадських організацій та ініціативних груп; 5) цифровізація спадщини. Використання сучасних технологій для оцифровки культурних об'єктів і створення віртуальних турів, що дозволить залучити більше людей до ознайомлення з культурною спадщиною. <p>Розвиток туризму й збереження культурної спадщини Вінниччини потребує комплексного підходу, а також співпраці між державними органами, бізнесом і місцевими громадами</p>

Джерело: сформовано автором на основі [8]

Навіть у розпал повномасштабної війни в Україні Вінниччина впроваджує туристичні маршрути, які передбачають використання європейського досвіду. Яскравим прикладом цього є туристичний проєкт «Подільський шлях святого Якова», який називають «Шлях має тривати» чи Camino Podolico. Цей туристичний маршрут довжиною двісті п'ятдесят кілометрів проходить через одинадцять громад у Вінницькій та Хмельницькій областях, де він «пробудив» місцевих активістів і відкрив нові перспективи для розвитку місцевих територіальних громад. Цей маршрут передбачає проходження його пішки або на велосипеді. До складу туристичної групи входить невелика кількість людей, від двох до десяти. Під час подорожі у них є шанс збагатити своє духовне життя завдяки дослідженням і відвідуванням унікальних пам'яток архітектури і мистецтва Подільського регіону. Також дослідити гастрономічну спадщину громад, якими проходить тур, скуштувавши більше двадцяти автентичних страв Вінниччини і Хмельниччини, дізнатись старовинні рецепти їхнього приготування [1].

«Подільський шлях святого Якова» офіційно – це культурно-пізнавальний та паломницький маршрут із Вінниці до Кам'янця-Подільського через місто Бар. Його створили міські ради цих опорних громад за зразком Шляхів святого Якова, які проходять через усю Європу і ведуть до міста Сантьяго-де-Компостела в Іспанії, до мощів апостола Якова.

Започаткований 2021 року за грантової підтримки Українського культурного фонду, наразі Camino Podolico поєднує 13 точок Вінницької та Хмельницької областей. Практично у кожному населеному пункті маршруту є сакральні пам'ятки й інші об'єкти, що оповідають про багату історію Поділля та його мешканців. Побачити усі ці туристичні принади можна, мандруючи упродовж 252 км шляху. На це знадобиться 12–14 днів, а для зручності пілігримів є необхідна інфраструктура для харчування та ночівель кожних 20–25 кілометрів [1].

Крім того, створена туристична навігація для комфортного додання маршруту, зокрема встановлено вказівники й стенди у кожній громаді, через яку проходить маршрут, і розроблено електронну мапу з детальним треком (рис. 1).

Рис. 1. Траєкторія туристичного маршруту «Подільський шлях святого Якова»

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Маршрут «Подільський шлях святого Якова» пролягає здебільшого через сільську місцевість (див. рис. 1), де туристи можуть, крім знайомства з об'єктами культурної спадщини Вінниччини, відпочити на природі й зупинитися у місцевих сільських жителів. Це означає сприяння розвитку й перетину еко- і сільського туризму Вінницької області. Водночас організатори Camino Podolico покладають надії, що навіть за умови продовження війни в Україні їм вдасться не тільки швидко відновити можливість проходження маршруту, але й продовжити його розвиток, розширивши шлях до кордону з Європейським Союзом.

У 2023 році Camino Podolico прийняли до Європейської федерації Шляху святого Якова, що відкрило нові можливості для міжнародної співпраці. Сертифікація маршруту Радою Європи означатиме, що маршрут відповідає тим критеріям, за якими було започатковано програму європейських культурних маршрутів у 1987 році. Це означає, що після закінчення війни, це буде одна з туристичних локацій, яка поєднає еко-, сільський та культурний туризм [1].

Рада Європи сьогодні має вже 47 сертифікованих маршрутів на різну тематику – археологія, історія, видатні постаті, ремесла, їжа і напої, але саме Шлях святого Якова став тим еталоном, який демонструє, як упродовж тисячоліть пілігрими формували обличчя Європи, міжетнічні й міжкультурні зв'язки. Згодом це відобразилося у величезній культурній спадщині – художніх текстах, традиціях, живописі, гастрономії тощо. Ми, зі свого боку, цю традицію зараз відновлюємо і формуємо в Україні.

Після сертифікації Camino Podolico на ключових об'єктах з'явиться маркування Ради Європи і легендарна сонячна мушля – символ Шляху святого Якова. Це підтвердить, що Україна в нинішніх умовах продовжує боротися також і за збереження своєї історії та культурної ідентичності [1].

Вінниччина багата не лише на культурні цінності й традиції, які можливо відчуті під час перебування у селі, особливо під час свят, але й на екологічне (природне) середовище. Екотуризм передбачає використання природних ресурсів і дотримання специфічних рис відповідно до міжнародних стандартів, а саме:

- як туристи, так і туристичні агенти або їхні представники повинні бути ознайомлені з природними цінностями;
- туристи повинні бути зацікавленими у збереженні навколишнього екологічно чистого довкілля, тобто не наносити шкоди природному середовищу;
- обов'язкова участь в організації екологічного туризму місцевих громад, тобто сільських жителів.

Могилів-Подільський район у Вінницькій області відзначається найбільш сприятливими умовами для розвитку екологічного туризму. Завдяки високому еколого-ресурсному потенціалу й можливостям раціонального використання природних ресурсів, цей район має потенціал стати центром екологічного туризму у Вінницькій області, і навіть усієї території України. Також перспективними для розвитку екотуризму є Вінницький, Тростянецький та Теплицький райони, завдяки своєму географічному розташуванню та наявності

природних ресурсів, які приваблюють більшу кількість туристів [10, с. 69].

Родзинкою Вінницької області є Ямпільщина, яка має зручне географічне розташування та сусідство з Республікою Молдова, що відкриває перспективи для розвитку еко- і сільського туризму в громаді. Через Ямпільщину пролягає міжнародний велосипедний маршрут «Смарагдовий шлях».

Відоме село Буша, яке знаходиться за 30 км від м. Могилів-Подільський та лише 20 км від м. Ямпіль у Вінницькій області. У центрі села, на площі 7 га, розташований Державний історико-культурний заповідник «Буша».

Нинішня історична Буша – це місце, де відроджуються національні традиції, розвивається культурне життя та перетинається екологічний і сільський туризм. Основними категоріями туристів є школярі, медіуми, інші туристи у складі одноденних групових турів. На більш тривалий період туристи затримуються під час щорічних пленерів із символічною назвою «Подільський оберіг», на який з'їжджаються каменотеси з різних регіонів України. За період проведення пленерів утворився Парк скульптур, який є окрасою не тільки Буші, а й усього Поділля. Проведення пленерів у Буші дало поштовх до відродження каменотесного промислу в регіоні.

Розвиток еко- і сільського туризму у Ямпільському районі відбувається також завдяки геологічному заказнику «Гайдамацький яр» у вигляді лісового масиву площею 96 га, який знаходиться за 1 км від села Буша. Гайдамацький яр сповнений неповторної та величавої краси. Туристичні маршрути пролягають повз тридцятиметрові грабові дерева, широколисті клени, рідкісні породи вільхи й величезну кількість кущів, що є додатковою локацією для туристів. Крім цього, існує багато легенд про печеру Гайдамацька, що розміщена у піщаному кам'яному отворі, а також про назву локації.

Старовинний цвинтар у Буші є частиною історико-культурного заповідника, до якого належать різноманітні об'єкти історичного й культурного значення. Кам'яні хрести XIX століття, що залишилися у Буші, є важливими свідченнями місцевої каменярської майстерності. Особливо цікавим для відвідувачів є музей «Подільська хата», де можна ознайомитися з побутом селян кінця XIX – початку XX століття [2].

Завдяки функціонуванню заповідника в Буші проводяться різноманітні свята й урочистості, а саме: вищезгадані щорічні пленери «Подільський оберіг», обласні козацькі свята, тематичні святкування. Бушанська земля у Вінницькій області є прикладом того, як на території однієї місцевості можна вивчати не лише історію українського народу, а й доторкнутися до витворів мистецтва – прадавнього, забутого й сучасного. У сукупності всі перераховані фактори примушують туриста повернутися знову й знову, особливо під час війни, відвідувачі знаходять тут спокій та емоційне відновлення [9].

Яскравим прикладом розвитку сільського туризму є спільний проєкт «Україна – Молдова», внаслідок якого був створений туристичний маршрут, що передбачає дослідження атракцій у Молдові, а саме: залишки фортеці в Сороках, останки поселення мезоліту й неоліту, Свіча подяки, музеї міста [2]. Цікавим для туристів стане поїздка до сіл Гальжбіївка й Оксанівка, які знаходяться поруч. У Гальжбіївці діє «Музей народних ремесел і промислів»,

де проводяться екскурсії, наповнені розповідями, легендами й оповідями про історію цих сіл, їхніх мешканців і неймовірні події, які з ними пов'язані.

Потрібно відзначити сільську садибу «Подільська родина», яку заснували подружжя Оксана і Василь Бас у с. Гайове Жмеринського району. У цьому місці гості можуть поглибити знання про сільське життя, відчути його особливий дух і випробувати себе у традиційних ремеслах. Господарі завжди раді вітати всіх гостей, демонструють традиційні українські обряди, як от сватання, навчають випікати хліб у печі, гарно годують і гарантують незабутні враження [4].

Залучення місцевого населення до обслуговування екотуристів не тільки сприяє соціальному розвитку місцевих громад, але і забезпечує більшу сталість й ефективність обслуговування екологічних маршрутів. Україна має приклади, коли зусилля, вкладені у розробку екомаршрутів, були марними через відсутність обслуговування цих маршрутів місцевим населенням. Також можливо, що розробники маршруту не мали достатньої кваліфікації для успішного функціонування у ринкових умовах. Часто такі ситуації виникають із маршрутами, що створені у межах грантових проектів, оскільки вони не передбачають фінансування, навчання організаторів управлінню та маркетингу, просування продукту на ринок (що може вимагати значних капіталовкладень). Так, подібні ситуації часто трапляються з екомаршрутами, які розробляються адміністраціями природоохоронних територій. Співробітники таких адміністрацій можуть мати достатню кваліфікацію для створення та обслуговування маршрутів, але водночас можуть не мати досвіду, бажання або фінансових можливостей для їхнього просування на ринок.

Успішним прикладом перетину еко- і сільського туризму на території Вінниччини є заміські комплекси відпочинку з високим рівнем комфорту, зокрема «Butterfly», що знаходиться в с. Садове Літинського району. Гостям тут доступний повний спектр послуг для відпочинку й розваг. Комплекс має ресторан із декількома затишними залами, готель, спа-центр, басейни, альтанки та дитячі майданчики. Вся територія оформлена в сучасному стилі, з багатьма зеленими зонами і кількома водними об'єктами. Важливо зазначити, що територія відокремлена від доріг, що значно підвищує комфорт для гостей під час їх перебування.

Заміський комплекс літнього відпочинку «Rich park» знаходиться лише в 15 хвилинах дороги від Вінниці – у спокійному та тихому селі Сосонка Вінницького району, що не одне сторіччя існує на берегах річки Десни. Даний готельно-ресторанний комплекс пропонує гостям можливість насолодитися природою та розвагами, а також широкий асортимент страв української та європейської кухонь. Серед них є фудкорт із хотдогами, піцою, бургерами, бараниною та іншими стравами.

Готельно-ресторанний комплекс «Rich park» приваблює своїм унікальним дизайном, де поєднуються українські мотиви і стиль еkleктики з елементами тваринництва. Основні особливості закладу містять.

1. Басейн і бар у басейні, які знаходяться на території комплексу.
2. Шатро для проведення урочистих подій, що виходить у лавандове поле,

створюючи ідеальну атмосферу для фотосесій.

3. Наявність закритих альтанок, виготовлених з екологічних матеріалів унікального дизайну, у кожній з яких уважно продумані деталі.

4. Розташування чотирьох дюплексів з унікальним декором, у яких використовуються екологічні матеріали та є панорамні вікна з видом на басейн й озеленену територію закладу.

5. Відпочинок розрахований на велику родину чи компанію друзів, яка може розташуватися у сімейному будинку з виходом до особистого маленького саду через власну терасу, на якій є гойдалка і стіл, де зазвичай снідають ті, хто там відпочиває.

6. Ресторан з авторською кухнею, де готують страви з власної молочної сировини, зокрема, крафтового сиру, масла, бринзи й свіжих ягід, що підкреслює використання крафтових методів у кулінарії.

Еко- і сільський туризм проявляється на території «Rich Park» на власній спеціально відведеній території, де вирощуються малина, ожина і смородина. У сезон гості можуть скористатися послугою та зібрати ягоди власноруч. Також на території є зона дитячого басейну, дитячий майданчик і контактний зоопарк. Для тих, хто хоче урізноманітнити відпочинок, тут є багато активностей влітку, таких як:

- квадроцикли;
- волейбольне поле;
- зариблене озеро для риболовлі.

Озеленена територія «Rich Park» підкреслює його екологічність, а кожен елемент інтер'єру забезпечує своїм гостям повний релакс і перезавантаження за містом. База відпочинку розташована у селі Сосонка Вінницького району на дуже близькій відстані від міста Вінниці.

Отож, перетин еко- і сільського туризму на Вінниччині спостерігається у різноманітних проявах, зокрема як у сільських садибах, так і в місця, де створено всі умови для комфортного та якісного відпочинку, які надають широкий спектр послуг: від зручних номерів до розваг і оздоровчих процедур. Вибір залежить від споживача туристичних послуг, від рівня його доходів й уподобань.

Для систематизації проведеного дослідження та виявлення перспектив поєднання еко- і сільського туризму Вінницької області було здійснено SWOT-аналіз цього виду діяльності (табл. 2).

Так, розвиток еко- і сільського зеленого туризму на Вінниччині зіштовхується з декількома серйозними проблемами. Серед них – віддаленість туристичних об'єктів від транспортних шляхів і незадовільний стан доріг, що утруднює доступ до місць відпочинку. Також суттєвою перешкодою є недостатня облаштованість рекреаційної інфраструктури, яка не відповідає вимогам сучасних туристів. Для покращення ситуації, регіональні й місцеві органи влади працюють над оновленням комунікаційної інфраструктури, розробляють стандарти гостинності відповідно до загальноприйнятих норм сервісного обслуговування, а також підтримують мале підприємництво на селі фінансово.

SWOT-аналіз стану еко- і сільського туризму Вінниччини

	Позитивні	Негативні
Внутрішні	Сильні сторони	Слабкі сторони (стосується лише сільських садиб, а не баз відпочинку)
	<ol style="list-style-type: none"> 1. У зоні розташування садиб екологічно чисте навколишнє середовище. 2. Різноманіття флори і фауни, привабливі краєвиди. 3. Наявність значної кількості історико-культурних пам'яток. 4. Дотримання українських традицій та звичаїв. 5. Доброзичливість і гостинність місцевого населення. 6. Значна кількість приватних садиб, розрахованих на споживачів із будь-яким запитом. 7. Невисока вартість на проживання та харчування саме у садибах сільських мешканців. 8. Харчування з самостійно вирощених і екологічно чистих продуктів. 9. Поєднання еко- і сільського туризму не потребує великих капіталовкладень. 10. Підтримка малого бізнесу в сільській місцевості з боку обласної військової адміністрації 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низька якість житлових умов. 2. Часто – відсутність водопостачання. 3. Низька обізнаність місцевого населення надання туристичних послуг. 4. Відсутність знань іноземних мов у господарів сільських садиб. 5. Негативний імідж України серед іноземців через російсько-українську війну. 6. Недосконала система електронного бронювання. 7. Слабка обслуговуюча інфраструктура. 8. Нерозвинена інфраструктура атракцій для туристів. 9. Недостатня рекреаційна облаштованість об'єктів природно-заповідного фонду. 10. Історичні й культурні об'єкти регіону потребують реставрації
Зовнішні	Можливості (О)	Загрози (Т)
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення доходів і рівня зайнятості місцевих жителів. 2. Зростання соціально-економічного розвитку сільських регіонів. 3. Створення позитивного іміджу Вінниччини. 4. Покращення інфраструктури сільських населених пунктів. 5. Збереження історико-культурних пам'яток і відродження культурних й етнічних традицій громад. 6. Формування стійкої громадської свідомості щодо охорони навколишнього середовища й раціонального використання природних ресурсів. 7. Розвиток сфери послуг у сільській місцевості. 8. Інтеграція еко- і сільського туризму з іншими сферами господарської діяльності. 9. Розвиток і створення кластерів у сільських громадах 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність категоризації призводить до низької якості готельних послуг. 2. Недосконала популяризація сільської місцевості області не сприяє залученню туристів. 3. Відсутність державного регулювання сільського туризму ускладнює його організацію. 4. Невпорядкована співпраця між громадськими організаціями (Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні), владою області й власниками сільських садиб. 5. Нестача інформації, реклами й професійного досвіду у власників сільських садиб. 6. Війна, яка триває вже третій рік на території України

Джерело: сформовано авторами на основі [8]

Важливим негативним фактором є також незадовільний стан пам'яток культурної спадщини, які потребують реставрації та підтримки з боку влади для їхнього відновлення. На цей момент, пакет послуг у сфері еко- і сільського туризму є обмеженим, що не сприяє залученню туристів і забезпеченню їхнього якісного обслуговування.

Висновки. Більша частина сільської місцевості в Україні переживає важкі часи й депресивний стан, зумовлені військовими подіями в країні, проте ми спостерігаємо збільшення зацікавленості міських мешканців у сільському житті. Один із способів заробітку в селі є розвиток екологічного й сільського туризму, які можуть доповнювати один одного. Однак для успішного розвитку цього бізнесу необхідна підтримка, особливо на етапі запуску. Для цього у Вінницькій області успішно діє Вінницький обласний осередок Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, який забезпечує

проведення тренінгів, конференцій, круглих столів і консультацій для місцевих жителів, тобто селян і фахівців із туризму, сприяє популяризації сільських садиб через використання рекламних засобів, організовує сільські фестивалі й підтримує створення соціальних проєктів для залучення коштів із місцевих і міжнародних фондів на розвиток сфери сільського туризму.

Розвиток сільського туризму може допомогти зменшити безробіття у сільській місцевості й підвищити рівень життя місцевих мешканців. Села мають багату культурну спадщину, мальовничі природні краєвиди й лікувально-рекреаційні ресурси, які можна успішно використовувати для приваблення туристів і підтримки розвитку господарства селян, що створить додаткові робочі місця та підвищить економічний добробут селян із майбутньою перспективою.

Список використаних джерел

1. Camino Podolico: як упровадити європейські практики туризму в глибинці під час війни. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3777443-camino-podoliso-ak-uprovaditi-evropejski-praktiki-turizmu-v-glibinci-pid-cas-vijni.html> (дата звернення: 19.05.2024).

2. Державний історико-культурний заповідник «Буша» (с. Буша, Вінницька обл.): карта, опис. *Eu4business в Україні*. URL: <https://drymba.com/uk/1037057-derzhavnyy-istoryko-kulturnyy-zapovidnyk-busha> (дата звернення: 19.05.2024).

3. Дидів І. Динаміка розвитку сільського туризму та агротуризму на ринку туристичних послуг. *Вісник Львівського національного університету природокористування «Економіка АПК»*. 2022. № 29. С. 110-115. DOI: <https://doi.org/10.31734/economics2022.29.110>

4. Історична спадщина на смак: вінничанка Оксана Бас створює унікальний туристичний бізнес. *Eu4business в Україні*. URL: <https://eu4business.org.ua/success-stories/the-taste-of-historical-heritage-how-oksana-bas-from-ukraine-set-up-a-unique-tourism-business/> (дата звернення: 19.05.2024).

5. Зелений туризм. URL: http://green.vsitury.com.ua/sf/category:30/type_gilles:/events_type:/search_query:/news_sort_by:dateDesc/page:2/ (дата звернення: 19.05.2024).

6. Калько А.Д., Кушнір Н.Б., Коротун С.І. Економіко-екологічні аспекти розвитку сільського туризму в сучасних умовах. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування (серія «Економічні науки»)*. 2022. Вип. 3. С. 38-45. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve320224>

7. Корж Н.В., Онищук Н.В. Розвиток сільського зеленого туризму у Вінницькій області. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 45. С. 193-197. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct45-31> (дата звернення: 24.05.2024).

8. Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2021 - 2027роки. URL: <https://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/ogoloshenia/programa-turizm2020.pdf> (дата звернення: 19.05.2024)

9. Табенська О.І. Особливості розвитку сільського зеленого туризму на Вінниччині. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 23. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/139/134> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-2> (дата звернення: 22.05.2024).

10. Церклевич В.С., Ставська Ю.В. Можливості інтеграції ресторанів «local food» в програми регіональних гастротурів: кейс Вінницької та Хмельницької областей. *Трансформаційна економіка*. 2024. № 1 (06). С. 68-75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-6-13>

11. Церклевич В.С., Діль А.В., Моцна Ю.Ю. Потенціал сезонних страв в стратегічному управлінні закладом ресторанного господарства «Local food». *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*. 2023. № 9. С. 71-79. DOI: <https://doi.org/10.32782/tourismhospsee-9-9>

Referenceses

1. Camino Podoliso: yak uprovadyty yevropeiski praktyky turyzmu v hlybyntsi pid chas viiny [The Camino Podolico: how to implement European practices of tourism in the hinterland during the war]. *ukrinform.ua*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3777443-camino-podoliso-ak-uprovaditi-evropejski-praktiki-turizmu-v-glibinci-pid-cas-vijni.html> [in Ukrainian].

2. Derzhavnyi istoryko-kulturnyi zapovidnyk «Busha» (s. Busha, Vinnytska obl.): karta, opys [The state historical and cultural reserve «Busha» (Busha village, Vinnytsia region): map, description]. *drymba.com*. Retrieved from: <https://drymba.com/uk/1037057-derzhavnyy-istoryko-kulturnyy-zapovidnyk-busha> [in Ukrainian].

3. Dydiv, I. (2022). Dynamika rozvytku silskoho turyzmu ta ahroturyzmu na rynku turystychnykh posluh [The Dynamics of the Development of Rural Tourism and Agrotourism in the Market of Tourist Services]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu pryrodokorystuvannia «Ekononika APK» – Bulletin of the Lviv National University of Nature Management «Economy of agro-industrial complex»*, 29, 110-115. DOI: <https://doi.org/10.31734/economics2022.29.110> [in Ukrainian].

4. Istorychna spadshchyna na smak: vinnychanka Oksana Bas stvoriuie unikalnyi turystychnyi biznes [The historical heritage to taste: Oksana Bas from Vinnytsia creates a unique tourism business]. *eu4business.org.ua*. Retrieved from: <https://eu4business.org.ua/success-stories/the-taste-of-historical-heritage-how-oksana-bas-from-ukraine-set-up-a-unique-tourism-business/> [in Ukrainian].

5. Zelenyi turyzm [The green tourism]. *green.vsitury.com.ua*. Retrieved from: http://green.vsitury.com.ua/sf/category:30/type_gilles:/events_type:/search_query:/news_sort_by:dateDesc/page:2/ [in Ukrainian].

6. Kalko, A.D., Kushnir, N.B., & Korotun, S.I. (2022). Ekonomiko-ekolohichni aspekty rozvytku silskoho turyzmu v suchasnykh umovakh. [Economic and Ecological Aspects of the Development of Rural Tourism in Modern Conditions]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia (seriia «Ekononichni nauky»)* – *Bulletin of the National University of Water Management and Nature Management (series «Economic Sciences»)*, 3, 38-45. DOI:

<https://doi.org/10.31713/ve320224> [in Ukrainian].

7. Korzh, N.V., & Onyshchuk, N.V. (2020). Rozvytok silskoho zelenoho turyzmu u Vinnytskii oblasti [The development of rural green tourism in Vinnytsia region]. *Infrastruktura rynku – Market infrastructure*, 45, 193-197. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct45-31> [in Ukrainian].

8. Prohrama rozvytku turyzmu u Vinnytskii oblasti na 2021-2027roky [The tourism development program in the Vinnytsia region for 2021-2027]. *vin.gov.ua*. Retrieved from: <https://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/ogoloshenia/programa-turizm2020.pdf> [in Ukrainian].

9. Tabenska, O.I. (2021). Osoblyvosti rozvytku silskoho zelenoho turyzmu na Vinnychchini [The features of the Development of Rural Green Tourism in Vinnytsia Region]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 23. Retrieved from: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/139/134> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-2> [in Ukrainian].

10. Tserklevych, V.S., & Stavska, Yu.V. (2024). Mozhlyvosti intehtratsii restoraniv «local food» v prohramy rehionalnykh hastroturiv: keis Vinnytskoi ta Khmelnytskoi oblasti [The possibilities of integrating «local food» restaurants into programs of regional gastro tours: the case of Vinnytsia and Khmelnytskyi regions]. *Transformatsiina ekonomika – Transformational economy*, 1 (06), 68-75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-6-13> [in Ukrainian].

11. Tserklevych, V.S., Dil, A.V., & Motsna, Yu.Yu. (2023). Potentsial sezonnykh strav v stratenichnomu upravlinni zakladom restorannoho hospodarstva «Local food» [The potential of seasonal dishes in the strategic management of the restaurant establishment «Local food»]. *Industriia turyzmu i hostynnosti v Tsentralnii ta Skhidnii Yevropi – Tourism and hospitality industry in Central and Eastern Europe*, 9, 71-79. DOI: <https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-9-9> [in Ukrainian].

Відомості про авторів

СТАВСЬКА Юлія Вацлавівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувачка кафедри бізнесу та сфери обслуговування, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: usv.urf@ukr.net).

ЯРОШИНСЬКИЙ Роман Євгенійович – магістр з освітніх педагогічних наук, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (24027, Вінницька обл., Могилів-Подільський р-н, вул. Набережна, 5, e-mail: romaa3032@gmail.com).

STAVSKA Uliya – Candidate of Economical Science, Associate Professor, Head of the Department of Business and Service Areas, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: usv.urf@ukr.net).

YAROSHYSKYI Roman – Master of Educational, Pedagogical Sciences, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (24027, Vinnytsia region, Mohyliv-Podilskyi district, 5, Naberezhna Str., e-mail: romaa3032@gmail.com).